

JOSEPHUS HUBERTUS DIELEMANS**[376]**

Josephus werd 13 september 1814 op het adres 't Dorp 143 in Princenhage geboren als zoon van Gerardus Dielemans [242] en Maria Elizabeth Timrott [243]. (In sommige documenten wordt haar naam aan het einde ook met **TH** gespeld: Timroth). Zijn ouders trouwden op zondag 15 januari 1809 in 's Princenhage.¹ Getuigen bij hun huwelijk waren Jan en Carel Oomen (schepenen).

Josephus was hun vierde kind en er zouden er nog vier volgen. De aangifte van zijn geboorte bij de Burgerlijke Stand werd gedaan door Jan van Genk, herbergier, 42 jaar en Frans Anthony v.d. Muysenberg, brouwer, 42 jaar, beiden buurtgenoten. Het waren moeilijke tijden geweest tijdens de bezetting door Frankrijk. Ruim drie kwart jaar voor zijn geboorte hadden de Franse legers nog geprobeerd Breda te heroveren. Even was Princenhage op 10 december 1813 door Kozakken bevrijd geweest maar 10 dagen later kwam een Frans leger, 7.000 man sterk, terug en belegerde opnieuw Breda. Zij bouwden drie batterijen veldgeschut waarvan eentje aan de Kleiberg achter hun herberg de Bloemkool. De Fransen hadden echter geen succes en op Kerstavond 1813 hielden de Fransen in De Hage (Prinsenhage) krijgsraad waarbij ze besloten zich de volgende ochtend terug te trekken.²

De grootvader van stamvader Josephus was van beroep tolgaarder / herbergier. Officieel geheten "Ontvanger van straatweggeld en aan de eerste barrière, buiten de Haagsche Poort onder 's Princenhage".³ Hij was het derde kind van Petrus [197] die zijn moeder was opgevolgd in de herberg "De Bloemkool" nadat hij haar daar jarenlang had meegeholpen.

De wortels van onze Maastrichtse stamvader liggen dus in Princenhage en wel in dit pand. Het huis (tegenwoordig Haagweg 217) heeft een rijk verleden en is een heel markant gebouw buiten de singels van Breda. Aan de weg van Breda naar Antwerpen bevond zich vanouds deze herberg in het gebied van het vroegere dorp Hage. Het pand stamt in opzet mogelijk uit de tweede helft van de 17e eeuw. Blijkbaar zit het "herbergieren" bij de familie Dielemans er dus al heel lang in.⁴ Het moet een goede pleisterplaats geweest zijn want ter plekke was er al in de 15e eeuw een taveerne, "*De Kromme Eik*" gevestigd.⁵ Hoe de grootvader van onze stamvader in het bezit kwam van dit huis staat in het nu volgende verhaal.

³ Ineke Vogels – Dielemans Memorie van successierechten.

⁴ De zus van vader Gerardus, Antonia [248] was gehuwd met P.H. van Meer die een logement exploiteerde in Zevenbergen en dat zij na zijn overlijden voortzette. Als zij voor de 2e keer trouwt met dokter N.Jansen noemt zij zich "hotelière".

⁵ Ineke Vogels - Dielemans. Gezinsblad Petrus Dielemans [197]. Het was oorspronkelijk een Gageldonks leengoed aan de Kromme Eik gelegen.

¹ Brabants Archief GA Breda. Huwelijkscontract 31 december 1808.

² J.G.M. Sanders, Brabant in de Bataafs-Franse tijd, 1794-1814. P. 36.

DE HERBERGEN “DE SWAEN” en “DE BLOMKOOL” IN PRINCENHAGE

Van de overgrootvader van stamvader Josephus, Cornelis Mattijs [191], is bekend dat hij in 1729 verhuisd van Etten naar Princenhage. Tussen 1744 en 1749 wordt hij daar herbergier van “*De Blomkool*” aan de Steenweg. Lang zal hij het niet zijn want hij overlijdt al in 1749. Gelukkig heeft hij in dat jaar nog tijdig vóór zijn overlijden een testament gemaakt op de langstlevende. Daarin staat o.a. dat elk kind (zij hebben er drie) bij hun huwelijk of als ze meerderjarig worden ieder 800 gulden krijgen. (Dat is omgerekend naar de tegenwoordige tijd ca. € 13.000,-) Een eerder testament uit 1732 is daarmee komen te vervallen. Op dat moment waren zij pas drie jaar getrouwd en had hij een baantje als “quartiermeester” van de gemeente Hage.⁶ Dat zal in ieder geval geen enorme vetpot geweest zijn.

Maar waar kwam dan dat bezit vandaan om al zo vroeg na hun trouwen een testament te gaan maken? Het meest waarschijnlijke is dat een van beiden bij het huwelijk een groot bezit heeft meegebracht. En dat zal als “zelfstandige” herbergier vermoedelijk nog wat toegenomen zijn. Aannemelijk is ook dat de vader van Cornelis, Matthijs Claes [201], als landbouwer letterlijk goed geboerd heeft, resp. een rijke boerin, Anna Petrus Hantes [202], getrouwd heeft. Van hem is namelijk bekend dat hij hun gebrekkige kleindochter Margo tegen een

jaarlijkse rente van 37 gulden, een stuiver en acht penningen kan laten verzorgen.⁷

Na het overlijden van haar man Cornelis zet moeder, Antonia Marijnis Roset [192], de zaak door. Als herbergierdochter zal zij dat goed aangekund hebben. Haar ouders exploiteerden namelijk in Etten de herberg “*De Rijzende Zon*”. Bovendien wordt zij als weduwe geholpen door haar jongste zoon Petrus Dielemans [197]. Hij blijft lang bij haar want hij trouwt pas 15 jaar na het overlijden van zijn vader in 1775 op 41-jarige leeftijd met de 23-jarige Petronella Hendrika Havermans [198] uit Dongen die hem ruim 10 jaar zal overleven.

De andere zoon van Cornelis Mattijs en Antonia, Wilhelmus Cornelis [165], vinden wij terug in herberg “*De Swaen*” op de Haagse Markt in Princenhage. Na zijn trouwen in 1753 is hij pachter van de tol van 1754 tot 1758. Op zeker moment kan hij de verplichte pachtpenningen niet aan een prinses van Oranje – Nassau afdragen, ondanks dat hij landerijen uit het erfgoed van zijn grootmoeder heeft verkocht. Hij komt in financiële problemen. Vinden we daarom zijn moeder van 1758 tot 1765 als opvolger en tolgaarder aan? Waarschijnlijk is ze het alleen in naam.⁸

EEN VERVELLENDE ERFENISKWESTIE

Als moeder Antonia Roset in 1788 komt te overlijden ontstaat er een fikse ruzie tussen de twee broers, Wilhelmus [165] en Petrus [197]. (Broer Mathias [193] is twee jaar eerder overleden maar heeft wel kinderen). Het blijkt nu dat hun

⁶ De betekenis van “quartiermeester” bij een gemeente is niet erg duidelijk. De enige gevonden verklaring voor dit woord is een militaire rang. Wellicht was het een persoon die militairen in een gemeente bij burgers inkwartierde.

⁷ Ineke Vogels – Dielemans: uitgave heemkundekring “*De Vrijbeijt van Rosendale*”.

⁸ Ineke Vogels – Dielemans *Geschiedenis van Princenhage – Prinsenbeek Deel IV 1648 -1794*.

moeder in 1765 een geheel nieuw testament heeft gemaakt met betrekking tot al haar goederen en leengoederen.⁹ En niet de oudste zoon maar Petrus of Pieter, die zo lang bij zijn moeder gewoond heeft, wordt executeur testamentair. En dat bevalt Wilhelmus helemaal niet. Zijn broer blijkt dan ook nog over een heleboel documenten en codicillen te beschikken. Tot overmaat van ramp kiezen de kinderen van broer Mathias [193] de zijde van Petrus (want die was hun voogd).

Zoals hiervoor gemeld heeft Willem financieel gezien de nodige problemen gehad. Dat blijkt uit de lening die hij van zijn moeder heeft gekregen en die nu eerst bij de erfenis wordt verrekend.¹⁰ Dat was 367 gulden die van de erfenis afging. Maar ook werd nog verrekend de lening van overleden broer Mattijs, 789 gulden. Verder moest ook nog eerst aan Pieter zijn vadersdeel uitbetaald worden dat zijn broers wel hadden ontvangen bij het overlijden van hun vader, maar hij nog niet. Maar dat was nog niet alles. Pieter kreeg ook nog het recht om haar huis ... *genaamd de Blomkool, het kleyne huys daarnevens met de schuur, hof en erve plus ... het kleyne hofje en bleykveltje, daar tegenover leggende staande en gelegen aan den Haagsen Steenweg kopen voor eene somme van 3.800 guldens.* Met zijn vaders erfdeel en nog wat andere zaken is het heel goed mogelijk geweest dat Pieter de herberg heeft kunnen kopen. Was de waarde van de herberg te laag gesteld en was dat misschien een van de redenen waardoor Willem zo kwaad is geworden?

Pieter Dielemans is nu voortaan de logementhouder van “de Bloemkool”. In 1806 is hij er gastheer voor koning Lodewijk Napoleon die daar dan door het stadsbestuur van Breda wordt ontvangen. Pieter kan nu ook heel veel stukken grond kopen. Op 3 augustus 1791 gaat hij met zijn vrouw naar een notaris in Breda en maken een testament. Daarbij *heeft hij zijn weduwe gesteld tot erfgename in het beschikbare gedeelte zijner nalatenschap, vervallende alzoo het onbeschikbare gedeelte op zijn kinderen.*¹¹

In 1818 komt Pieter te overlijden en de nalatenschap wordt geregistreerd. (zie Bijlage Memorie van aangifte Pieter Dielemans). Moeder Petronella Havermans krijgt de helft en de zeven kinderen (waaronder Gerardus, de vader van de toekomstige stamvader Josephus) de andere helft. De onroerende goederen bestaan uit een huis met hof, stal, schuur en erf alsmede vijf stukken grond.

STAMVADER JOSEPHUS WORDT WEES

De ouders van Josephus komen kort na elkaar te overlijden; zijn moeder Maria Timroth op 25 juni 1825 (in de overlijdensakte staat als haar beroep “tapster” vermeld) en zijn vader Gerardus op 12 december 1825. Is wellicht de reden van hun jonge overlijden het verdriet om het verlies van hun jongste dochttertje dat een half jaar eerder op 2 jarige leeftijd is overleden? Josephus is dan 11 jaar oud.

⁹ Ineke Vogels – Dielemans N 932, akte 20.

¹⁰ Ineke Vogels – Dielemans Resolutieboeken van Princenhage.

¹¹ Nalatenschap van Pieter Dielemans, logementhouder te Princenhage overleden 1818.

Links *de Nederlandsche Courant van WOENSDAG DEN AGTSTEN AUGUSTUS 1787.*

Beneden *detail uit de krant.*

22

wat route deeze Troupes zouden neemen, om t gemaklykst in *Holland* te belanden, men zoude zeggen, hoe die Heer zulks zo net weet, of hy moeste weder in groote Correspondentie zyn, gelyk voorheen, zynde het van overlang hier by een ieder bekend, dat hy ten tyde van den Hertog groote Correspondentie hadt, en zelfs de Brieven aan Hoogstdezelve, wanneer hy zich na *Aken* getetireerd had, overbragt, en verders rapporteerde al wat 'er omging; ook wordt de Zoon van zekere Hospes *Dielemans* in *Princenhage*, nog yverig gebruikt door zekere aldaar woonende Wynkooper *W*, om de Brieven van al wat in de Stad, en ten platten Lande omgaat aan *Z. H.* te doen overbrengen. Voor 't overige is het in de Barony zeer mal gesteld; na de Stad durft men niet gaan, of men is verpligt Oranje te dragen, wil men niet kwalyk gehandeld worden, of schoon onlangs de Magistraat heeft publiceeren laten, dat een ieder dragen kan wat hy wil, zoo kan zulks niet helpen, zynde 'er weder des nagts den 28 pasfoto aan verscheidene Huizen de glazen ingeslagen, 't geen men vermoedt weder door een party Oranje kintten te zyn geschied.

In de jaren 1784 – 1787 neemt het verzet tegen het bewind van stadhouder Willem V en diens adviseur de (dikke) hertog Lodewijk van Brunswijk (1718-1788) toe. Van Brunswijk wordt in 1784 ontslagen en vestigt zich in Aken. Hij ontvangt er allerlei mensen die hem informeren over de gang van zaken in de Republiek. Brunswijk is ook altijd in dienst van Oostenrijk gebleven en wordt er van beschuldigd Maastricht in handen van de keizer te willen spelen. Blijkens dit krantenbericht krijgt Brunswijk ook uit Breda informatie en is een Dielemans koerier. Het moet een van de vele zonen van Wilhelmus Cornelis Dielemans [165] zijn geweest, maar welke zo politiek actief was is onbekend. Een van de kinderen van zijn broer Petrus [197] kan het niet geweest zijn omdat die op dat moment nog te jong zijn.

[Geef tekst op]

Als de ouders van Josephus komen te overlijden blijven zeven levende kinderen achter:

- Cornelia 16 jaar [371]
- Petrus of Pieter 14 jaar [373]
- Charles of Karl 13 jaar [375]
- **Josephus 11 jaar [376]**
- Cornelis 9 jaar [377]
- Gerardus 7 jaar [378]
- Maria Pietronella 5 jaar [379]

Zijn oom Petrus Dielemans [251], de broer van zijn vader, wordt voogd over de minderjarige kinderen. Hij is nu als logementhouder in “De Bloemkool” de kostwinner. Petrus is op het moment dat hij deze taak erbij krijgt net een paar jaar eerder, hij is dan al 38 jaar oud, gehuwd met Johanna E. van den Corput [254]. Maar ook zij zijn niet gelukkig met hun kinderen die jong sterven. Alleen hun oudste dochter, Maria Louisa, (* 11-10-1823) wordt oud († 29-03-1902) en trouwt met Hendrikus Kievits (1821 – 1863).

Het moet aan het einde van het jaar 1825 een hele drukte geweest zijn in “De Bloemkool”:

- de zeven kinderen van Gerardus;
- het gezin van broer Petrus dat op dat moment twee kinderen telt;
- maar ook oma Petronella Havermans [199] en eigenaresse van de herberg, leeft nog.

FAMILIERAAD VOOR DE WEESKINDEREN

Al direct na het overlijden van vader Gerardus Dielemans wordt voor de vrederechter van Breda op 17-12-1825 (Gerardus is dan pas vijf dagen overleden) familieraad gehouden. Een familieraad werd in het algemeen gevormd om gemeenschappelijke belangen van familie te behartigen en van diegenen die daar (nog) niet zelf in staat toe zijn.

Oom Pieter wordt daarin als voogd benoemd. Zeer vermoedelijk is toen ook de burgemeester van Princenhage als (toeziend) voogd benoemd; hij wordt in een ander document tenminste als zodanig vermeld. Gerardus had geen testament gemaakt en derhalve erven zijn kinderen en hoeven zij ook geen recht van successie te betalen. In de memorie van aangifte staat dat zij de helft van een huis en tuintje erven.

Op 28 januari 1830 komt de familieraad opnieuw bijeen. Wat er precies besloten is, is niet bekend. De oudste zus is inmiddels al 21 jaar maar volgens de gebruiken van die tijd nog niet meerderjarig. Als toezienende voogd is in ieder geval daarbij benoemd (of was die benoeming al eerder ingegaan?) de burgemeester van Prinsenhage Gerardus Luijsterborgh. Waarschijnlijk heeft het bijeenkomen van deze familieraad te maken met het overlijden van oma in 1829. Zie hierna.

De kinderen erven de helft van een huis en tuintje, staande naast het barrièrehuis (het Bareelhuis) aan de eerste barrière even buiten de Haagse Poort in Princenhage. Bij de beschrijving van de erfenis in 1788 wordt gesproken over ... *genaamd de Blomkool, **het kleyne huys daarnevens met de schuur***. Omdat grootmoeder Havermans nog leeft is het waarschijnlijk dat in de erfenis van de kinderen van Gerardus met het huis niet de herberg wordt bedoeld maar dit kleine huisje dat er naast is gelegen. Ook enkele stukjes land behoren tot de erfenis. Als Josephus 17 jaar is verlaat hij het ouderlijk huis. Zus Cornelia verzorgt de jongere kinderen en zij zal ongehuwd blijven.

OMA DIELEMANS-HAVERMANS OVERLIJDT

Nadat haar man in 1788 geërfd had (zie hiervoor “Een vervelende erfeniskwestie 1”) hebben zij in 1791 een testament gemaakt waarin bepaald is dat zij als erfgename van haar man gesteld wordt in het beschikbare gedeelte van hun vermogen. Daarin wordt onder andere het huis aan de Steenweg en nog wat landerijen beschreven.

Haar man Petrus Dielemans [197] komt in 1818 te overlijden. Zijn weduwe en hun zeven kinderen komen bij elkaar om de erfenis te verdelen. (zie 15.Bijlage Nalatenschap van Petrus Dielemans [197]) De moeder erft de helft van het huis en de helft van een vijftal stukken grond. De kinderen gezamenlijk een even groot deel.

Op een van de laatste dagen van 1829 komt oma Petronella Hendrika Dielemans – Havermans, 77 jaar oud, te overlijden. Op 17 oktober 1832 komen zeven partijen bij elkaar om de erfenis te regelen en wel voor de vrederechter in Dinteren in het kanton Breda.¹² (zie voor de volledige tekst van de erfenisregeling 16.Bijlage erfenis grootmoeder Dielemans – Havermans). De zeven kinderen van Gerardus zijn samen één partij en er is voor hen naast burgemeester Luijsterborgh nog een extra voogd aangesteld, Jacobus van Genk. Dat zal te maken hebben gehad met het feit dat hun eerste voogd, oom Pieter [251], nu ook erfgerechtigd is. Hij is ook voogd voor een kind van de overleden zus Antonia [248]. De zes andere partijen zijn

allemaal broers en zusters van Gerardus voor zover zij nog in leven zijn en anders hun nabestaande.

Het document is onder andere interessant door het feit dat we er ook in kunnen lezen wat het beroep is van de verschillende aanwezigen. Oom Pieter is, zoals bekend, van beroep logementhouder. Bij de minderjarige kinderen zoals ook stamvader Josephus (in de akte wordt hij Joseph genoemd) wordt niets vermeld. Hun oudste zus Cornelia is tapster en broer Pieter [373] is timmerman van beroep.

Drie tantes van de kinderen van Gerardus zijn huisvrouwen maar de meest kleurrijke blijkt tante Antonia [248], te zijn. Ant(h)onia was getrouwd met Pieter van Meer die in Zevenbergen logementhouder was. (Ze is blijkbaar in het vak van haar ouders gebleven). Na het overlijden van haar eerste man in 1819, is zij precies één jaar later voor de tweede keer getrouwd met Nicolaas Jansen. Hij was dokter geweest in het leger van Napoleon en van hem is bekend dat hij een van de eersten is geweest die een breukoperatie heeft toegepast. Het snelle hertrouwen van haar had waarschijnlijk te maken met het feit dat hun eerste kind, Dorothea Pieternella, zeven maanden later geboren werd. Zij kregen nog een tweede dochter Antonetta Maria. Zeer vermoedelijk waren beide echtgenoten van Antonia Dielemans, van Meer en Jansen, neven van elkaar.

¹² Een vrederechter was in Nederland tussen 1811 en 1838 een alleensprekende rechter. Zijn belangrijkste taak was te proberen om tot een schikking te komen tussen partijen. Hij trad op in familie- en erfrechtelijke zaken zoals bij familieberaad, benoemingen van curatoren en voogden etc. Er was per kanton één Vredegerecht.

NOG EENS HERBERG “DE BLOEMKOOL”

Zoals uit het voorgaande is op te merken is oom Pieter [251] eigenaar van “de Bloemkool” geworden. In 1855 komt hij te overlijden en zijn erfgenamen besluiten nog dat zelfde jaar om het pand te verkopen. Althans dat zouden we mogen opmaken uit de advertenties die er dan verschijnen.¹³ Blijkbaar vinden zij het verstandig om in het openbaar te verkopen en daarmee een faire prijs te verkrijgen. Twee jaar later vinden we in dezelfde krant een advertentie waarin een zekere A.J. Dielemans exploitant is. Ook in 1859 is dat in de krant te lezen. Het is zijn zoon Adrianus Josephus (1825-1881) die de zaak zal gaan voortzetten. Hij doet dat in ieder geval tot 1859 maar in 1863 gaat hij met zijn broer Petrus naar Antwerpen en in 1871 komt hij weer terug. Hij heeft niet alles gekocht. Vleeshouwer N. Siebergen uit Breda (een schoonzoon van zijn zus) heeft een gedeelte van het perceel gekocht en maakte er een tuin tot vermaak van.¹⁴

nd;
rim;
1
en;
6/4
10.
10.
10.
10.
10.
10.
10.
10.

K. H. BODE, Notaris te Princenhage, zal, op *Woensdag* den 21. November 1855, des avonds ten 7 uur, in de Bloemkool onder Princenhage, ten verzoeken van zijne Principelen, overgaan tot het houden van eenen 3^{en} ZITTING en FINALEN VERKOOP van

Het LOGEMENT van onds genaamd DE BLOEMKOOL, staande aan den Straatweg tusschen Breda en Princenhage, 1/2 uur van de Stad, met derzelver TUIJNEN en PLEINEN, Kadaster Sectie I, N°. 147, 148 en 149, te samen groot 80 Roeden 57 El, verdeeld in 5 Koopen, ook geschikt voor BUITENVERBLIJVEN of HOVENIERDERIJ, te samen nog een perceel BOUWLAND gelegen achter de Bloemkool op den Heuvel, Sectie I, N°. 50, groot 60 Roeden, 90 El.

K. H. BODE, Notaris te Princenhage, zal op den 28^{en} November 1855, ter Herberge de Zwaan, bij G. MOL te Princenhage, VEILEN, en op *Woensdag* den 4^{en} Decem-

Bredasche Courant zondag 18 november 1855

107
108
109

Gerardus Dielemans
107
108
109

Overlijdensakte van Gerardus Dielemans 12 december 1825.

Overlijdensakte van Gerardus Dielemans 12 december 1825.

¹³ Bredasche Courant. Zondag 23 september 1855 p.4 en 18 november 1855 p.4.

¹⁴ Ineke Vogels-Dielemans: *De route van Breda naar Princenhage* uitgegeven door de gemeente Breda.

26

Na de parade. Het Regiment Lansiers No. 10 met de muziek voorop, daarachter de standaard. Tekening van W.C. Staring